

**Міністерство культури та інформаційної політики України
Департамент культури та туризму Тернопільської ОВА
Національний заповідник «Замки Тернопілля»**

**«ОХОРОНА КУЛЬТУРНОЇ
СПАДЩИНИ ЯК НЕВІД'ЄМНИЙ
ЕЛЕМЕНТ СТАЛОГО РОЗВИТКУ
СУСПІЛЬСТВА»**

Збараж - 2024

Міністерство культури та інформаційної політики України
Департамент культури та туризму Тернопільської ОВА
Національний заповідник «Замки Тернопілля»

«ОХОРОНА КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ ЯК НЕВІД'ЄМНИЙ ЕЛЕМЕНТ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА»

*Конференція приурочена
30-річниці створення НЗ «Замки Тернопілля»
та Міжнародному дню музеїв*

*м.Збараж,
16-17 травня 2024 р.*

Збірник містить матеріали наукової конференції «Охорона культурної спадщини як невід’ємний елемент сталого розвитку суспільства», що відбулась на базі НЗ «Замки Тернопілля» у м. Збараж 16-17 травня 2024 року. Конференція приурочена 30-річниці створення НЗ «Замки Тернопілля» та Міжнародному дню музеїв

Видання розраховане для істориків, культурологів, фахівців з охорони пам’яток культурної спадщини, музейних працівників, викладачів, студентів, та всіх, хто цікавиться історією рідного краю.

Редакційна колегія:

Анатолій Маціпура	генеральний директор НЗ «Замки Тернопілля»
Світлана Байталюк	директорка департаменту культури та туризму Тернопільської ОВА
Олег Заліщук	заслужений архітектор України, лауреат державної премії України в галузі архітектури, головний архітектор НЗ «Замки Тернопілля»
Роман Шерстюк	д.е.н., доцент, завідувач кафедри управління інноваційною діяльністю та сферою послуг Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя
Тетяна Думська	заступниця генерального директора з наукової і культурно- просвітницької роботи НЗ «Замки Тернопілля»
Любов Шиян	кандидат історичних наук, наукова співробітниця НЗ «Замки Тернопілля»
Наталія Марціяш Дир	молодша наукова співробітниця НЗ «Замки Тернопілля»

*Рекомендовано до друку
Вченою Радою Національного заповідника «Замки Тернопілля»
Протокол №4 від 6 червня 2024 р.*

Богдан Андрушків,
Ігор Стойко,
Роман Шерстюк
м. Тернопіль

ТУРИСТИЧНА ТЕРНОПІЛЬЩИНА. ВИДАТНІ ПОСТАТІ В АЕРОНАВТИЦІ: МИХАЙЛО ЯРИМОВИЧ

Анотація: Український науковий спадок є надзвичайно багатим, але досі недостатньо дослідженим і маловідомим для широкої аудиторії. Під час радянського періоду існувала політика замовчування наукових досягнень українських вчених, особливо тих, хто займався військовою науковою тематикою і тематикою, яка передбачала змагання з США. Тому важливим завданням сучасних досліджень є повернення та вивчення матеріалів про цих видатних вчених, які були замовчуваними з різних причин.

За цим моментом спостерігали мільйони людей на цілій планеті і ми пам'ятаємо, що в 1969 році американський астронавт Ніл Армстронг вступив на поверхню Місяця. Але ця місія Аполлон не була би повною, не була би можливою, якби над нею не працювала фахова команда фахівців НАСА і якби в цій команді не був виходець з України (м. Тернополя) п. Михайло Яримович. Етнічний українець М. Яримович зробив величезний внесок у підкорення людиною Місяця, він став одним з провідних спеціалістів у Космічному агентстві та багато працює на космічні повітряні сили США в Європі. Дивлячись на його творчий шлях, можна дивуватися, як багато може зробити людина, ставлячи перед собою високі космічні цілі, крок за кроком реалізуючи їх. Наукова спадщина українського інженера в галузі аеронавтики та астронавтики доктора Михайла Яримовича заслуговує на подальше ґрунтовне дослідження, а ім'я вченого повинно бути причислено до когорти славетних українських вчених. Він – той, хто завжди пам'ятав про своє коріння і всіляко допомагав, і допомагає українській громаді досі, а також підтримує вже незалежну Україну.

Ключові слова: Тернопільщина, видатні постаті, аеронавтика, Михайло Яримович, культурна спадщина.

В даний період появляються статті і інтернет-джерелах про видатних тернополяно-емігрантів, які принесли славу американській аеронавтиці і американському ракетобудуванню: як цивільному, так і військовому. Мова іде про Михайла Яримовича і Богдана-Тараса Гнатюка. Ці імена добре відомі в наукових колах США і менше в наукових колах України. Ця стаття присвячена доктору Михайлу Яримовичу, який з метою відзначення його успіхів в житті Тернопілля і конкретно м. Тернополя.

Про Михайла Яримовича ми писали ще у 2013 році [1]. Напевно відомий ланцюг подій в Україні не дуже дозволив сприйняти цю інформацію. Та і відомостей про нього було не багато, в основному частково від родини у Тернополі, адже постать Михайла Яримовича була не публічною і, напевно, засекреченою. І тільки після того, як Український католицький університет у Львові 9 вересня 2021 року нагородив онлайн почесного доктора *Honoris causa* Михайла Яримовича і 10 жовтня Архiepіскоп Філадельфійський, Президент УКУ влади́ка Борис Гудзяк після Архiepірейського Богослужіння в катедрі Непорочного Зачаття у Філадельфії вручив відзнаку почесного доктора *Honoris causa* Українського католицького університету Михайлові Яримовичу, появилось більше досліджень.

*Довідково: **Honoris causa** – почесний ступінь, дослівно «заради пошани», «чесні заради» – латинський вислів, який додають до назви наукового ступеня або вченого звання, якщо його присуджено без захисту дисертації та всіх інших формальностей у випадку безсумнівної, очевидної значимості номінанта, навіть і за відсутності відповідного ступеня освіти.*

Отець-ректор УКУ о. Богдан Прах при врученні сказав: «Український католицький університет вшановує, відзначає тих осіб, які в особливий спосіб з честю і гідністю борються

за цінності, репрезентують ці цінності в цьому суспільстві, живуть ними, стають носіями нових ідей і візій для того, щоби об'єднувати суспільство, для того, щоб надавати динаміку для творення. Серед почесних докторів сьогодні маємо велику честь удостоїти таким званням Михайла Яримовича. Для мене особисто дуже важливим є те, що цей список продовжують люди, якими пишається наша спільнота, ціла Україна і весь науковий світ».

У цьому дописі для тернопільського туристичного видання ми стараємося на базі різних інтернет-джерел, досліджень науковців УКУ, розповіді самого героя, який оприлюднив онлайн у Львові про своє народження і родину, ще раз розповісти про Михайла Яримовича, щоб його постать стала добре шанованою на Тернопіллі і, особливо, у Тернополі.

Хто такий Михайло Яримович?

Один з керівників Національного Космічного Агентства (NASA) США (очолював проекти створення орбітальних станцій для міжпланетних польотів). Президент Міжнародної академії астронавтики (1966). Голова науково-дослідного підрозділу НАТО (з 1996) (Декілька світлин Рис.1).

Від 1962 до 1977 – працював на Уряд США: помічник адміністратора з експлуатаційних операцій Адміністрації з наукових досліджень в енергетиці, керівник дослідницьких і дослідних підрозділів Військово-Повітряних Сил США, директор групи консультантів НАТО з аерокосмічних досліджень і розвитку (Париж), заступник секретаря з наукових досліджень і розвитку, директор орбітальної лабораторії ВПС США з дослідження Космосу. Посідав відповідальні пости в Національному комітеті США з аеронавтики і дослідження космічного простору, в Програмі центру управління космічними польотами (зокрема висадка «Аполлона» на Місяць, «Шатл»).

Треба сказати, що досить швидко він засвідчив про свій талант конструктора космічних систем, бо від 1965 року в Департаменті оборони як технічний директор керував реалізацією проекту Орбітальної космічної лабораторії з екіпажем на борту. Це саме він був відповідальним за функціонування систем космічних кораблів «Аполлон» (системи електронного управління двигунів, навігації, стабілізації та контролю). Тобто, українець Михайло Яримович, по суті, втілював у життя той проект польоту на Місяць, який за пів століття до цього висунув його великий попередник на рідній землі Юрій Кондратюк.

Від 1965 року М. Яримович працював у Департаменті оборони, де як технічний директор керував реалізацією проекту Орбітальної космічної лабораторії з екіпажем на борту. Пізніше – відповідав за всі оборонні проекти Повітряних сил США, включно із системою навігації GPS.

У 1970 уряд США доручив М. Яримовичу виконувати трирічну науково-дипломатичну службу директора Дорадчої групи аерокосмічних дослідів та розвитку при НАТО у Франції (це єдина установа, що на прохання уряду Франції залишилася в Парижі після перенесення головної квартири НАТО до Брюсселю).

З 1973 року М. Яримович – головний науковець Повітряних сил США, головний технічний дорадник головного командувача Військово-повітряних сил США.

У 1975 – Президент Джеральд Форд доручив М. Яримовичу відповідати за новостворену Агенцію дослідів і розвитку енергетики (ERDA), яка була покликана пристосувати Атомну енергетичну комісію для цивільних потреб і служб (сьогодні ця агенція відома під назвою Департамент енергетики).

За президентства Рональда Рейгана М. Яримович став одним з активних учасників реалізації проекту SDI (Стратегічна оборонна ініціатива або «зоряні війни»).

З 1991 до 1997 рр. доктор М. Яримович був президентом Міжнародної академії космонавтики (International Academy of Astronautics, IAA), є членом Американського астронавтичного товариства (American Astronautical Society) та почесним членом Американського інституту аеронавтики та космонавтики (American Institute of Aeronautics and Astronautics). З 1996 – голова науково-дослідного підрозділу НАТО.

Після проголошення незалежності України (1991) М. Яримович плідно співпрацює зі своєю історичною батьківщиною. За його участю реалізується міжнародний проект «Морський старт» (Sea Launch), де використовується українська ракета «Зеніт-3SL».

У 1999-2005 рр. – президент Міжнародної академії астронавтики, яка об'єднує понад 1000 найвидатніших науковців світу в галузі космонавтики. Михайло Яримович і нині вважається авторитетним спеціалістом-консультантом у космічній галузі зі світовим ім'ям. Один із найвизначніших проєктів Михайла Яримовича – це Система глобального позиціонування (GPS), яка дозволяє будь-кому точно визначати свої координати у будь-якому місці Землі. Нині ми можемо користуватися супутниковою системою «джі-пі-ес» Михайла Яримовича.

За плідну наукову та організаційну діяльність Михайло Яримович неодноразово був ушанований американськими урядовими установами, міжнародними організаціями і інституціями аерокосмічного напрямку.

В 1973 році він був відзначений найвищою нагородою за особливі заслуги на цивільній службі при повітряних військах США. «Його широкі технічні знання та майстерність керівництва стали важливим чинником у формуванні розвитку та прийняття концепції і планів орбітальної лабораторії з екіпажем – говориться у спеціальній грамоті уряду США на адресу Михайла Яримовича.

У 2002 році Організація НАТО з досліджень і технологій (RTO) вручила медаль Теодора фон Кармана доктору Майклу І. Яримовичу «за зразкову службу та значний внесок у посилення прогресу в дослідницькій та технологічній співпраці між країнами НАТО, що здійснюється спільно з діяльністю RTO» (Рис.2).

У 2006 році Міжнародна академія аеронавтики присудила доктору Михайлу Яримовичу авторитетну премію Теодора фон Кармана за «відданість аерокосмічній галузі в урядових структурах промисловості та міжнародному співтоваристві, за видатний внесок у програму космічного польоту людини «Аполлон» та видатну роль в організації проєкту «глобальна система позиціонування – GPS».

Як підсумував доктор історичних наук, професор Володимир Сергійчук: Михайло Яримович – «той хто не пустив москалів на Місяць».

Дещо з автобіографії .

Народився Михайло Іванович Яримович (англ. Michael I.Yarumovych) 13 жовтня 1933 року у Білостоку, Польща (українське Підляшшя) у сім'ї українців, які походили з Тернопільщини.

Прадід М. Яримовича – помічник першого міського голови м. Тернополя Володимира Лучаківського, похоронений на Микулинецькому кладовищі.

«Мій батько, 1989 року народження, народився в Тернополі у відомій родині Яримовичів, брав участь у визвольних змаганнях української держави, служив старшиною Української галицької армії і брав участь у визволенні столиці України Києва. Коли білогвардійці захопили місто і українські вояки мусіли здатися в полон, він був останнім, хто зняв український синьо-жовтий прапор, замкнув і взяв в кишеню ключ Київської думи. Ми досі зберігаємо цей ключ як символ української незалежності і щоб ми знову повернулися в Україну» – розповідає п. Михайло.

«В 1941 році сім'я повернулася в Україну, ми мешкали в Тернополі на Микулинецькій. Під час другої світової війни жили у Львові, я ходив 2 роки в справжню українську школу, це була міра моєї української освіти. Мій батько був близьким з митрополитом Андреем Шептицьким і мене у 9 років охрестив його брат блаженний Климентій Шептицький. Коли поверталася радянська армія, ми знову вирушили на захід. Після закінчення війни ми переїхали до Берліна, де я здобув освіту в німецьких школах. У 1951 році ми емігрували до США, де я здобув вищу освіту в університетах» – продовжує п. Михайло.

Михайло Яримович у 1955 році отримав ступінь бакалавра, «інженер аеронавтики» у Нью-Йоркському університеті та магістерський диплом інженера-механіка (1956) і докторський ступінь (1960) у Колумбійському університеті.

«У моєї мами Роксоляни Абрам'юк (з Делятина) був однокласник Любко Гузар. Пізніше він став нашим парохом» – розказує п. Михайло про знайомство з Блаженнішим Любомиром Гузаром, Отцем і Главою Української Греко-Католицької Церкви.

Сам Михайло Яримович з приводу своїх заслуг перед світовою космонавтикою сказав так:

«Я став наймолодшим інженером у віці 28 років, хто закладав основи програми «Аполлон». Моїм керівником і директором був старший чоловік, йому було всього 32 роки. Ми працювали день і ніч, спавши лише по кілька годин, а наші дружини дбали про дітей. Ми мали потрапити на Місяць до кінця десятиліття, швидше за Радянський союз. Врешті-решт наша команда досягла успіху, а радянська космічна програма провалилася. Мені пощастило невтомно працювати над тим, щоб допомогти західному світу звільнитися від загроз та утисків з боку Радянського союзу, присвятивши себе галузі космонавтики та аргонавтики. На моєму прикладі ви маєте змогу побачити, як може скластися доля українського емігранта, якщо дати йому свободу розвиватися у вільній і демократичній Америці».

Михайло Яримович двічі відвідував м. Тернопіль, адже в нього тут є родина. Звичайно, ці подорожі були потаємні, оскільки гість є носієм державних секретів.

В даний час 90-річний Михайло Яримович разом зі своєю дружиною Роксоляною мешкає в м. Оспрей, Флорида. У них двоє дорослих дітей – донька Тетяна Томпсон і син Микола та четверо онуків.

Михайло Яримович є активним учасником українського життя у США. Неодноразові згадки про студента, науковця можна знайти в архівах українських видань Америки. Спочатку п. Михайло член української громади Нью-Йорка, згодом керував Товариством українських інженерів Америки, активно підтримував заснування в Америці кафедр українознавства. Дякуючи зусиллям, зокрема п. Михайла та кола його однодумців, була заснована кафедра українознавства у Гарвардському університеті.

Михайло Яримович завжди був активним членом української спільноти, членом управління Товариства українських інженерів Америки, заступником голови відділу Української вільної академії наук, членом наукового товариства імені Шевченка та головою батьківського комітету школи українознавства у Вашингтоні, де проживав разом зі своєю родиною.

М. Яримович є іноземним членом НАН України (технічна механіка, США, обраний 25 листопада 1992), почесний член Наукового Товариства імені Шевченка та Української Вільної Академії Наук. 09.09.2021 Український католицький університет присудив М. Яримовичу звання доктора Honoris causa.

Проживши активне і творче життя, доктор Михайло Яримович під час промови в Українському католицькому університеті розповів про свою філософську позицію, яку він здобув і обґрунтував на своєму життєвому досвіді (дається з запису):

«Розмірковуючи над своєю кар'єрою, я окреслив своє бачення еволюції людини, яка має провадити нас усіх через 5 етапів. Першим є СТРАХ. Коли люди виростили протягом тисячоліть, першою примітивною емоцією був «страх», страх перед тваринами які можуть напасти на них, страх перед людьми, які можуть захопити їхню територію. Але коли люди емоційно змінилися в мисливців, збирачів, хліборобів, людський рід почав розцвітати, обробляти поля, використовувати продукти з тварин, щоб себе прогодувати. І з часом людський рід розвинув ще одну рису, яка не була поширена в інших тварин – люди почали накопичувати їжу, продукти на майбутні часи і ця майбутня власність їм почала дуже подобатися. І ця нова риса називається ЖАДІБНІСТЬ, ЗАХЛАННІСТЬ.

Однак деякі з нас, людей, здатні піднятися над рисою жадібності і усвідомити, що на цій планеті стільки багато нещастя, що ми можемо протягнути руку допомоги нашим потребувачим сестрам і братам. І це називається ДОБРОТА, ДОБРОДІЙСТВО. Це

благословенна риса тих благородних людей, які можуть бачити як спілкуватися з ближніми, допомагаючи усім потребуючим, незважаючи на потребу зберігати і помножувати свої скарби.

Ще вищий рівень людства – ЦІКАВІСТЬ (4 етап). Як люди в високому рівні розвитку, ми любимо досліджувати, вчитися, бачити те, що знаходиться з іншого боку, а потім дивитися в небо і бачити диво, важну красу всесвіту, що знаходиться там далеко, що знаходиться на дні моря, що знаходиться там під мікроскопом, що є в людському мозку. На багато запитань немає відповіді. Але наша цікавість спонукає шукати, чи ми є єдиними розумними істотами у цілому всесвіті? Чи є десь інші розумні істоти? Чи наша планета з життям є єдиною у цілому світі? Ось це ми намагаємося з'ясувати.

Більшість релігій протягом нашого людського існування мали певну форму віри в життя після смерті. Кінець такого життя не може бути його кінцем. У нас є поняття людської душі або духа, ми маємо свого воскреслого Христа і навіть Стівен Хокінс, атеїст, один з найрозумніших людей нашого часу, фізичне тіло якого було кволим і обмеженим, але який мав просто фантастичний мозок, за місяць до своєї смерті запропонував теорію про існування паралельних всесвітів, що є з іншого боку.

Я вірю, що є так. Це є 5 річ. ВІРА. Існує щось з іншого боку. Існує безмежна душа. Це дає нам найголовніше почуття надії – віри в Бога».

Дивлячись на його творчий шлях, можна дивуватися, як багато може зробити людина, ставлячи перед собою високі космічні цілі, крок за кроком реалізуючи їх. Наукова спадщина українського інженера в галузі аеронавтики та астронавтики доктора Михайла Яримовича заслуговує на подальше ґрунтовне дослідження, а ім'я вченого повинно бути повернуто до когорти славетних українських вчених.

Що в м. Тернополі зроблено для відзначення нашого земляка? Нічого. Хоч у цій статті використані і згруповані матеріали з інтернет-видань, спогадів самого героя, хочеться вірити, що їх розгляд на конференції і публікація у Наукових записки Національного заповідника «Замки Тернопілля» зверне увагу органів влади, туристичних організацій, організацій збереження та вивчення культурної спадщини.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Андрушків Б., Кирич Н., Стойко І., Погайдак О., Мельник Л. Представники українства у світовій науці (Михайло Яримович – видатний учений, державний та громадський діяч США). *Соціально-економічні проблеми і держава*. 2013. Вип. 2 (9). С. 5-12. URL: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2013/13abmhds.pdf>.
2. Лекція Михайла Яримовича з нагоди вручення почесного докторату УКУ.
3. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=40oPNHyHjTg>. (Дата звернення 30.04.2024).
4. NATO Research and Technology Organization Awards the von Kármán Medal. NATO Press Release (2002)094. 16 July 2002. URL: <https://www.nato.int/docu/pr/2002/p02-094e.htm>. (Дата звернення 03.05.2024).
5. Сергійчук В. «Той, хто не пустив москалів на Місяць» до 90-річчя від дня народження Михайла Яримовича. Україна молода. 11.10.2023. URL: <https://news.blog.net.ua/2023/10/toy-khto-ne-pustyv-moskaliv-na-misiats-do-90-richchia-vid-dnia-narodzhennia-mykhayla-yarymovycha/>. (Дата звернення 03.05.2024).
6. [Яримович Михайло Іванович](https://uk.wikipedia.org/wiki/Яримович_Михайло_Іванович). Вікіпедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Яримович_Михайло_Іванович. (Дата звернення 02.05.2024).

Рис.1. Світлини з життя Михайла Яримовича
Джерело: Фото із загальнодоступних джерел, інтернет.

Press
release
2002J094

6 July 2002

"NATO Research and Technology Organization Awards the von Kármán Medal"

The NATO Research and Technology Organization (RTO) presented the von Kármán Medal to Dr Michael I. Yarymovych during ceremonies at the Research and Technology Board (RTB) meeting held at Mandelieu, France in March 2002. The medal is awarded annually for exemplary service and significant contribution to the enhancement of progress in research and technology cooperation among the NATO nations, carried out in conjunction with RTO activities.

The von Kármán Medal is named in honor of Dr Theodore von Kármán, considered to be one of the greatest aeronautical scientists of the twentieth century. He formed the Advisory Group for Aerospace Research and Development (AGARD) in 1952, which became the RTO in 1997. The RTO provides a common focus for all of NATO's research and technology activities and provides the Alliance and NATO nations with a strong scientific and technological foundation for the future.

The NATO Council presented the original medal to Dr von Kármán in 1962, in recognition of his outstanding scientific achievements, inspiring leadership, and promotion of international scientific cooperation in the NATO Alliance. Dr Yarymovych is the 2001 recipient of the medal. His distinguished service to NATO research and technology covers 3 decades, beginning in 1970 when he was appointed Director of AGARD. During his three-year term, he successfully focused AGARD work on relevant military needs and created the format and structure of publications still in use today. He served as the United States Delegate to the AGARD National Delegates Board (NDB) from 1991 to 1994. He then served as chairman for six years, first being elected Chairman of the NDB in 1994, and then being elected Chairman of the first Research and Technology Board in 1997, when AGARD was disbanded and NATO RTO was established.

His commitment to achieve meaningful technology transfer and sound judgement toward international balance and cooperation enabled the newly formed RTO to successfully integrate the AGARD and DRG programs into a single scientific body dedicated to support NATO and its Allied Forces. He presided over development of the NATO RTO Charter and NATO's Research and Technology Strategy. The certificate accompanying Dr Yarymovych's award cited his "lifetime achievements and exceptional dedication, leadership and sustained commitment to the Research and Technology community".

Additional information:

Рис. 2. Прес-реліз НАТО з нагородження Михайла Яримовича медаллю Теодора фон Кармана

ЗМІСТ

1.	Андрушків Богдан Шерстюк Роман Кирич Наталя Гагалюк Ольга Використання нагородної справи як засобу зацікавлення в охороні та збереженні туристичних об'єктів, пам'яток історії, культури і старовини в Україні у воєнний час та посилення ідеологічної складової держави	5
2.	Андрушків Богдан Стойко Ігор Шерстюк Роман Туристична Тернопільщина. Видатні постаті в аеронавтиці: Михайло Яримович	14
3.	Брегін Оксана Діяльність М. Потоцького у вивченні і збереженні історичної будівлі «Окопів святої Трійці» (1864-1878 рр.)	21
4.	Брель Ольга Людмила Харченко Музейники Чигиринщини. Нераденко Тетяна Миколаївна	24
5.	Вельгій Марія Перспективи музеєфікації замку у Золотому Потоці Чортківського району	30
6.	Владимир Ольга Микитій Андріана Основні виклики розвитку туристичної діяльності в Україні	36
7.	Волоцюга Людмила Збереження культурної архівної спадщини: досвід Державного архіву Тернопільської області	39
8.	Ганусевич Наталія Музеєфікація дзвіниці монастиря оо. Бернардинів м. Збараж	44
9.	Герич Володимир Музеєфікація пам'ятки – досвід Жовківського замку	49
10.	Голяченко Олександр Мінялук Галина Жанна Литвинчук 46 років праці віддала музейній справі	57
11.	Дзісяк Ярослав Коростіль Тетяна Замок: аура в контексті часового виміру	62
12.	Думська Тетяна Стратегія інклюзивного розвитку Національного заповідника «Замки Тернопілля» як складова організаційної політики установи	65
13.	Жолоб Ганна Ігор Говаль – дослідник давнього Галича (28.07.1960-05.05.2019)	73

14.	Івченко Богдан Викрадення експонатів із харківського історичного музею у 1943-1991 рр.	77
15.	Капуста Андрій Микулинецький замок на карті 1779–1783 рр.: спроба ідентифікації замкової забудови	83
16.	Кіщенко Ганна Облаштування території довкола магнатської резиденції на прикладі Вишневецького палацу за доби Сервація Вишневецького	88
17.	Ковальчук Надія Бережанська ратуша: проблема збереження та реставрації в умовах повномасштабної війни	90
18.	Лугова Олена Комплекс замку Синявських: винятковість та перспективи ревіталізації пам'ятки	94
19.	Луценко Олена Замки Словенії як туристичні об'єкти: досвід для України	100
20.	Мавдюк Мар'яна Опис рухомого майна офіцин Вишневецького палацу	104
21.	Мазуранчик Зоряна Міжнародна діяльність Національного заповідника «Замки Тернопілля» в умовах воєнного стану	107
22.	Малюта Людмила Кузь Тетяна Королюк Софія Туристичний потенціал та забезпечення розвитку, економічної безпеки і стабільності вітчизняного туризму	111
23.	Мацука Вікторія Горбашевська Марина Культурний туризм: підвищення доходу та збереження спадщини	115
24.	Мельничук Олег Храм святого пророка Іллі у Крилосі-Галичі: дослідження та збереження пам'ятки	121
25.	Островська Галина Хоптяна Ірина Перспективні напрями розвитку туристичної діяльності на землях Тернопільщини	124
26.	Пагор Валентин Відродження національної пам'яті – створення сучасного історико-культурного заповідника в Старокостянтинові	127
27.	Петраш Ігор Створення туристичних destinations у громадах. Труднощі та шляхи вирішення	131

28.	Петришак Богдана Камінський Василь Проблеми відбудови пам'яток після Першої світової війни	135
29.	Підставка Руслан Пам'ятки культурної спадщини Збаразької громади: ретроспективний огляд та проблеми збереження	139
30.	Пришляк Оксана Подільське туристично-краєзнавчогє товариство і його діяльність по відбудові вежі замку у с. Кривче	145
31.	Романів Роман Реставрація та консервація збереженої стіни Високого замку у Львові	150
32.	Рудакевич Іван Гавришок Богдан Яцків Марина Єврейська культурна спадщина Тернопільської області: актуальний стан і проблеми збереження	154
33.	Сандуляк Віктор Дослідження історії Хотинської фортеці в історіографії другої половини XIX – першої чверті XXI ст.	159
34.	Свінціцька Лілія Ладоренко Ірина Історико-архітектурні дослідження палацу Четвертинських в с. Стригани Хмельницької обл.	164
35.	Смоляк Юлія Туристичний маршрут «Історико-культурні та духовні пам'ятки Скалатчини», як основа розвитку туристичних маршрутів регіону	169
36.	Чайка Володимир Організаційний аспект відбудови Збаразького замку XVII століття у міжвоєнний період	174
37.	Чемеринський Андрій Проблематика створення музею в Галичі - Крилосі. Задуми, ініціатори та обставини, кінцевий результат (кінець XIX – початок XXI ст.)	177
38.	Шерстюк Роман Паляниця Віктор Підвищення інклюзивності та екологічної безпеки індустрії туризму	188

УДК-929
ББК-83-3(4Укр.)

**Міністерство культури та інформаційної політики України
Департамент культури та туризму Тернопільської ОВА
Національний заповідник «Замки Тернопілля»**

Наукове видання

Збараж 2024

Національний заповідник «Замки Тернопілля»
вул. Б. Хмельницького 6, м. Збараж Тернопільська обл. 47302
тел. (03550) 2 47 02
e-mail: zapovidnik_zbarazh@ukr.net
Офіційний сайт: <https://zamky.te.ua/>

**Макет та верстка:
Тетяна Думська, Наталія Марціяш Дир**

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір і достовірність наведених фактів, цитат, власних імен, назв і стилістику тексту.

Національний заповідник «Замки Тернопілля»
тел.: (03550) 2-42-47
zapovidnik_zbarazh@ukr.net